

'חבילי מטה וסריגי חלונות חוצצין בין הבית לעלייה...' – ע' בשו"ת משיב דבר ח"ה ק; 'חדושי הגר"ח על הש"ס' בענין 'אוהל וחציצה וסככות ופרעות' ובענין 'חציצה בפני הטומאה'.

'ורבי יוסי מטהר מפני שיכול הוא להוציאה לחצאין או לשורפה במקומה' – משמע לכאורה (כדברי המשנה-למלך בסוף הלכות אבל, דלא כהתוי"ט), שאין חיוב קבורה לכזית מן המת או לאבר אחד, על כל פנים כשאינו מושלח בחוץ בגילוי, באופן של בזיון. (וזהו שכתבו התוס', שמודה ר' יוסי במת שלם, שאין דרך לשורפו ולנתחו פחות מכזית, כלומר שאסור הדבר. ומצינו לשון 'אין דרך' במקום איסור). (עפ"י שו"ת דוב מישרים ח"א כד. ויש שכתבו לדחות בדוחק שמדובר במת נכרי, וכדעת חכמים שמתמא באוהל. וע' בענין זה ובאיסור שריפת מתים: מגן אברהם שי"א סק"ג וב'מנחת פתים'; שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב קנה; שו"ת תפארת ציון או"ח כו; שו"ת אחיעזר ח"ג עב,ד; שבט הלוי ח"ח רנו).

בדין 'סוף טומאה לצאת', אם מטמא מדאורייתא, מהלכה למשה מסיני, או מדרבנן (כמוש"כ רש"י כאן). ואם הנזיר מגלח על טומאה זו, וכהן מוזהר עליה – ע' ברש"י ביצה לה. י. ד"ה כולם, ובהגהות ר"ב רנשבורג שם ושאר מפרשים; תרומת הדשן כד; שו"ת מהרי"ל קנ; שו"ת הרדב"ז ח"א תעו; תוס' יום טוב – אהלת ז,ג; ש"ך יו"ד שעב סק"ב; מג"א שמג סק"ב; שדי חמד – מערכת ט, מד; שיעורי הגר"ש רוזנבסקי – ב"ב כ. עמ' לו.

דף קבו

'רואין את חלל הטומאה קתני... אנן בתר חללה אזלינן' – נראה שמודה ר' יוסי שאין צריך חלל טפה ברום טפה, אלא כל שיש חלל טפה, אעפ"י שהצד העליון מוטל על התחתון ואין ביניהם ריוח פנוי, רואים את התחתון כאילו אינו והעליון מביא את הטומאה. אלא שבגוש אחד סתום אין לראות את התחתון כמי שאינו, אבל כשיש חלל במשך טפה בין העליון לתחתון, הרי העליון מהוה 'אהל' להמשיך הטומאה לבית, והתחתון רואים אותו כמסולק.

ור' מאיר סבר שגם אם אין במשך החלל טפה, כיון שמ"מ יש כאן קפולין (- שתי שכבות שחלל מפסיק ביניהם) כל שהו – אין בשר הנבילה ממעט וסותם, והעליון מביא את הטומאה.

ור' אלעזר סבר טומאה יוצאה דרך שוליו – נראה שמדובר כשמעט משוליו לפנים, במקום שאין קפולין טפה, ואעפ"כ כיון שהנקב הזה עשוי להוציא, הרי זה נקב חשוב ואינו כגוף אחד סתום. משא"כ נקב הפה – סובר ר"א – אינו חשוב כנקב שוליו, הלכך צריך בצואר קפולין טפה (כר' יוסי).

ור' יהודה בן בתירא מחשיב את שני הנקבים כקפולין, ובשניהם אין צריך חלל טפה.

אך נראה שמכל מקום צריך שיהא במשך צוארו ובשוליו טפה, שאם לא כן, אין כאן אהל המביא טומאה לבית. אבל רש"י ז"ל פרש שאפילו אין בצוארו פותח טפה הבית טמא. וזה תימא. (ואין שייך כאן דין 'סוף טומאה לצאת', שזה אינו אלא כשעתידי לצאת ולא במה שהיה שייך לצאת קודם שבא הכלב לבית. ועוד, הלא היה יוצא מעוכל. ועוד, לא שייך 'סוף טומאה לצאת' בלא אוהל, שזה נחשב 'סוף טומאה לבוא').

ונראה, שאפילו אין בצוארו טפה, אם הכלב נתון בפנים עד החזה במקום שיש קפולין טפה – לכל הדעות הבית טמא, שכיון שיש כאן אהל, נמשכת הטומאה לבית, ואעפ"י שאין בצואר טפה, אין הצואר חוצץ בפני הטומאה (כדין נבלה בחלון, שאינה ממעטת וחוצצת). וכאן נחלקו באופן שרק מקצת הצואר או מקצת שוליו לפנים, שאין בתוך הבית מקום המקופל טפה. (עפ"י חזון איש)

(ע"ב) 'גולל' – רש"י מפרש בכל מקום: כיסוי הארון. והתוס' (בברכות יט: ועוד) חולקים ומפרשים 'גולל' – מצבה.

'עכבר שחציו בשר וחציו אדמה' – 'זהו העכבר בלבד מן האדמה עד שימצא קצתו בשר וקצתו עפר וטיט, והוא ענין מפורסם מאד, אין מספר לרוב המגידין לי שראו זה, אע"פ שמציאות בעל חיים כזה דבר מתמיה ולא נודעת בו טענה בשום פנים'. (פירוש המשנה לרמב"ם.
ע"ע: תפארת ישראל; שיחת חולין.

עוד על בריות משונות המוזכרות בדברי רז"ל שאין אנו מכירים אותם – ע' באנציקלופדיה הלכתית-רפואית, ערך 'השתנות הטבעים' – נספח, כרך ב' עמ' 300 ואילך.

ועל הסלמנדרא (המוזכרת להלן קכז.) – 'מקשים רבים מדוע לא יראנו הנסיון מציאות כזאת בדורנו, בבתי החרושת הבעור אש בלי הפסק, שתהיה חיה יוצאת, ומה גם לפי דברי התנחומא (וישב, ג) שדרוש לזה רק ז' ימים וז' לילות רצופין ע"ש – אולם לפירש"י הכא, שהאור צריך להיות דוקא מעצי הדס ועל ידי כשפים, לפי זה ניהא'. מתוך 'אור הישר'.

וזה לשון הגר"א בנצול שליט"א (בהסכמה לספר 'השתנות הטבעים בהלכה'):

'אדמו"ר הגרשו"א (שליט"א) [זצ"ל] נוקט דבענין הכינים הלכו חז"ל לפי מראית העין. ולולי דבריו, אחרי בקשת המחילה, נלענ"ד דהכינים שלנו אינם הכינים שעליהם דברו חז"ל, כמו שגם עכבר שחציו בשר וחציו אדמה אינו מוכר למדעני זמננו. והמדע הכופר יותר את עצמו אם מצד אחד הוא מקבל את דברי פסטר האומר ששום חי אינו נוצר מעצמו, ומצד שני את דרוין האומר שכולם נוצרו מעצמם. והאמת לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא רובם כדברי פסטר, אבל כגון הכינים והעכבר הנ"ל כדברי דרוין'.

דף קכז

'כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה' – ברמז: העולם הזה נמשל ליבשה, והעולם הבא – לים (ילקוט משלי. וע' סנהדרין צד). כל עניני העולם הזה וכוחות הברואים אשר בו, הם אמיתיים וקיימים לעד, כי לא תהו בראה לשום דבר, אלא שכאן בעולם הזה אין נגלה אלא הדמיון, (ולכן נקרא 'עלמא דשקרא'), אבל האמת שבאותו דבר – צפון ומכוסה (כים) וקיים לעד. וזהו 'עולם הבא' – רצה לומר, הפשטת כל דבר מן הדמיון אל האמת של הדבר ההוא. (ויעקב, הוא הדבוק באמת שבו. ועשו – בדמיון). מלבד החולדה; הרומזת ליצר הרע, היושב במסתרי לב האדם, כחולדה זו הדרה בעיקרי הבתים, היא קיימת ביבשה בלבד – בעולם הזה. (עפ"י קומץ המנחה עט. וכעיקר הדברים יש בשל"ה – פסחים שמו).

'פומבדיתא לויך – אשני אושפיוך' – על ערמה ורמאות אצל בני פומבדיתא – ע' במובא בב"ב מו.

'לימים יצא ערוד מביניהם... נס בתוך נס' – כי היציאה עצמה, גם אילו היו ראויים על פי הטבע להתעבר זה מזה – קרוי 'נס', שיזדמן שיצא אז. והשינוי והיציאה מסדר הטבע הרגיל הוא קרוי 'נס בתוך נס'. (שיחת מלאכי השרת' עמ' 67. והראה שם שכן הוא המובן לביטוי זה בשאר מקומות).

ה ע ר ו ד המוזכר כאן, הוא קרוי 'חברבר' בירושלמי (כלאים ה,א), ואינו ה ע ר ו ד המוזכר בכל מקום, שהוא חמור הבר (ע' איוב לט, ה' מי שלח פרא חופשי ומסרות ערוד מי פתח; ברכות ט: 'משיכיר בין החמור לערוד, ועוד רבים). (ע' מגדים חדשים ברכות לג.).

א. תיבת המגדל העומד בבית, שאין בפתחה פותח טפח – אם יש בחללה טפח, אזי אם פיתחה פונה לפנים הבית, וטומאה (מת) בתיבה – הבית טמא, לפי שטוף טומאה לצאת לבית. (רש"י כאן כתב שהיא טומאה מדרבנן. ויש חולקים). ר' יוסי מטהר, מפני שיכול להוציאה לחצאין או לשרפה במקומה. (ומודה ר' יוסי במת שלם, שסופו לצאת משם. תוס'). טומאה בבית – מה שבתוך התיבה טהור. היה המגדל עומד בפתח הבית, ופתח התיבה לחוץ – אין הטומאה עוברת מכאן לכאן, שהרי אין סופה לצאת לבית.

אין חלל התיבה פותח טפח, וטומאה בתיבה – לתנא קמא, טמא בכל אופן, בין שהפתח לפנים בין שהוא לחוץ, כי טומאה טמונה בוקעת. ור' יוסי מטהר.

ב. כלב שאכל בשר המת – אם הכלב חי, טומאה שבתוכו אינה מטמאה, שטומאה בלועה אינה מטמאה.

מת הכלב ומוטל על אסקופת הבית – נחלקו תנאים; –

לר' מאיר, אם צוארו נכנס לשטח האסקופא (הגם ששאר גופו בחוץ), ויש בצואר רוחב טפח – הטומאה נמשכת לבית, ואפילו אין בחלל הצואר טפח, די ברוחב טפח להחשב כאהל להמשכת טומאה. (שסובר חוקקין להשלים, וכאילו יש שם חלל פ"ט. תוס').

לר' יוסי, אין הבית טמא אלא כאשר יש חלל טפח פנוי בצואר. (ואין צריך חלל ברום טפח, אלא גם כשהעליון שוכב על התחתון, רואים את התחתון כאילו אינו. חזו"א).

ועוד זאת אמר ר' יוסי: רק אם נכנס לפנים מן השקוף (– מקום חבטת הדלת), אבל מן השקוף ולחוץ – נידון כמחוץ לבית. (ודוקא שאין גג טפח מן השקוף ולחוץ, שאם יש שם גג טפח, הרי זה אוהל שפתוח לבית, וטומאה נכנסת לבית. עפ"י תוס').

לר' אלעזר, הבית טמא רק אם אחורי הכלב לפנים הבית, שמשם דרכה לצאת (בחייזו), אבל פיו לפנים ושוליו לחוץ – הבית טהור. (אלא אם יש שם חלל טפח, כמו שאמר ר' יוסי. עפ"י חזו"א).

לר' יהודה בן בתירא, בין פיו לפנים בין שוליו לפנים – הבית טמא. (רש"י כתב שאין צריך טפח בצואר או בשולים. והחזו"א תמה, שנראה שלכו"ע צריך טפח, שאל"כ אין כאן אהל להמשיך הטומאה לבית. אלא נחלקו אם צריך חלל טפח, בשולים או בפה.

עוד כתב בחזו"א, שאם הכלב מוטל בפנים עד החוזה, במקום שיש שם חלל טפח, לכו"ע הבית טמא, ואפילו אין בצוארו או בשוליו טפח. לא נחלקו אלא כשרק קצה הכלב לפנים, בשולים או בפה).

דף קכו

קצו. א. אלו דברים המטמאים בטומאת-מת, מטמאים במגע ובמשא ולא באהל; במגע ובאהל ולא במשא; במשא ובאהל ולא במגע?

ב. ביצת השרץ – האם היא מטמאה?

ג. עכבר שחציו בשר וחציו אדמה; עכבר שבים – האם הם מטמאים?

ד. שערה שבגוף – האם היא מעבירה טומאה במגע?

א. עצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא ולא באהל.

גולל ודופק – במגע ובאהל ולא במשא.

מלא תרווד רקב – במשא ובאהל ולא במגע.

ב. ביצת השרץ המרוקמת – אם ניקבה, אפילו כחוט השערה טמאה. לא מרוקמת או לא ניקבה – טהורה. (הטמאים – לרבות ביצת השרץ. השרץ – דומיא דשרץ, שרקם. הנגע יטמא – רק הראוי ליגע, לאפוקי סתום).

ג. עכבר שחציו בשר וחציו אדמה – הנוגע בבשר טמא. באדמה – טהור. ללשון אחת, דוקא כשהשריץ (שנעשה בשר) על פני כולו (לארכו). ולל"א, אפילו לא השריץ על פני כולו. ר' יהודה אומר: אף הנוגע באדמה שכנגד הבשר – טמא. ודוקא כשהשריץ על פני כולו. עכבר שבים – טהור.

ד. שערה המחוברת לאדם – מעברת טומאה במגעה (וכמו כן צפורן. תו"כ). הן אדם טמא ששערו נגע בטהרות, והן שער אדם טהור שנגע בטומאה.

דף קכז

קצח. א. ספק טומאה צפה – מה דינה?

ב. אלו שרצים דינם כשמונה שרצים המפורשים בתורה?

א. ספק טומאה צפה – טהור, אפילו ברשות היחיד (על הארץ).

ב. הערוד (שמוצאו מן הנחש והצב) וכן (גר' הערוך: ובן) הנפילים, והסלמנדרא – נתרבו להיות כשמונה שרצים (והצב למינהו).

(הרמב"ם השמיט הלכה זו. ונראה לפי שיש עוד מינים פרטיים רבים בכל אחד משמונה שרצים, וכולם כלולים בשמונה האבות. עפ"י ערוה"ש העתיד – קלא, ג. וע"ע: לב אריה ותפארת יעקב כאן; מרכבת המשנה – אה"ט ד, א).

קצט. א. מה דינם של אבר ובשר המדולדלין בבהמה, בחייה – לענין טומאת אוכלין וטומאת נבלות?

ב. פירות וירקות שצמקו בעודם מחוברים – האם הם נחשבים כתלושים או כמחוברים, ומה דינם לענין טומאת אוכלין?

ג. התולש כרוב ודלעת על מנת לייבשן (לעשותן כלים, או להסקה וכדו') – האם הם מקבלים טומאת אוכלין?

ד. אילן שנפשה (= נתלש ממנו ענף) ובו פירות – האם הם מקבלים טומאת אוכלין?

א. אבר או בשר המדולדלים בבהמה, בחייה – אם הם מעלים ארוכה, דינם כדין הבהמה ואינם מטמאים טומאת אוכלין. אין מעלים ארוכה – מטמאים טו"א כמות שהם מעורים בה, וצריכים הכשר ע"י משקה, (שבא עליהם פעם אחת, לאחר שנתדלדלו). אבל אינם כתלושים ממש, לטמא האבר כאבר-מן-החי שנתלש, שהוא אב הטומאה המטמא אדם וכלים. ואפילו מעורים רק בכחוט השערה. (וכי יפל – עד שיפול). ור' שמעון חולק ומטהר מטומאת אוכלין. (וכן משמע בגמרא להלן קט: שלדעת ר' יהודה הואיל ומעורה בבהמה אינו מקבל טומאה).